

УДК 378.096:57-057.87:373.51-055

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ДО ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ВІДПОВІДНО ДО КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ

Галина Синьока

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Туган-Барановського, 7, 79005 Львів, Україна*

На підставі аналізу літературних джерел розглянуто основні компоненти гендерної культури. Експериментально підтверджено доцільність процесу підготовки майбутнього вчителя біології до формування гендерної культури школярів відповідно до концепції особистісно орієнтованої освіти.

Ключові слова: гендер, гендерна культура, особистісно орієнтована освіта.

Постановка проблеми. Формування гендерної культури школярів вимагає відповідної підготовки майбутніх учителів. Оптимальним методологічним апаратом для такої підготовки є концепція особистісно орієнтованої освіти. Пошук шляхів реалізації поставленого завдання відповідно до концепції особистісно орієнтованої освіти і є метою нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний інтерес для нашого наукового пошуку викликають праці за такими напрямками:

- особистісно орієнтована освіта (С. Подмазін, Л. Дубровська, І. Якиманська);
- теоретичні і практичні основи гендерної педагогіки (В. Кравець, П. Терзі, Т. Говорун, І. Мунтян);
- професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів біології (Н. Грицай, В. Танська, С. Яланська).

Аналіз цих та інших досліджень засвідчує, що проблема підготовки вчителя біологічних дисциплін до формування гендерної культури школярів досліджена недостатньо, що й зумовлює актуальність нашого наукового пошуку.

Мета статті — окреслити специфіку підготовки майбутнього вчителя біології до формування гендерної культури школярів та обґрунтувати доцільність реалізації такої підготовки відповідно до концепції особистісно орієнтованої освіти.

Головні завдання дослідження:

- виявити особливості, притаманні процесу підготовки майбутнього вчителя біології до формування гендерної культури школярів;
- на прикладі анкетування, проведеного серед студентів 5-го курсу біологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, продемонструвати неефективність традиційної моделі освіти для процесу підготовки майбутнього вчителя біології до формування гендерної культури школярів;
- довести доцільність реалізації такої підготовки відповідно до концепції особистісно орієнтованої освіти.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні є чимало визначень особистісно орієнтованої освіти. Особливий інтерес для нашого дослідження викликає визначення С. Подмазіна, яке, крім освітньої, охоплює ще й соціальну складову педагогічного процесу. Вчений розглядає освітній простір як такий, що перебуває у тривимірній системі координат, котра охоплює:

- вектор, що визначає стан та зміни соціальної інституції освіти, які ініціюються владою (політичною та економічною елітою безпосередньо через державну владу й опосередковано), по-перше, через економічний примус, по-друге, через ідеологічний вплив на суспільство;
- вектор, що визначає стан та зміни соціальної інституції освіти, які безпосередньо ініціюються суспільством, відповідно до його потреб у відновленні та розвитку. Тільки за умови розвитку громадянського суспільства вплив його на освіту набуває рівня, необхідного для реалізації інтересів основних верств суспільства;
- вектор, що визначає стан та зміни соціальної інституції освіти, які ініціюються інтересами окремої особистості. Відповідний інтересам особистості вплив на інституцію освіти здійснюється через суспільну свідомість і громадянське суспільство [4, с. 17–18].

На противагу авторитарній, С. Подмазін виділяє особистісно орієнтовану модель освіти, визначає її як таку, в якій вектори особистості та суспільства домінують над вектором влади, і таку, що визначається через характер соціальних зв'язків між її суб'єктами та створення умов для становлення особливого психологічного стану особистості, в якому вона виявляється й розвивається як особистість відкрита, вільна, креативна [4, с. 18].

Як зазначає Л. Стецюк, в основі особистісно орієнтованої освіти лежить особистісна парадигма, акцент зроблено на розвитку в суб'єкта навчання особистісного ставлення до світу, діяльності, до себе. Метою його є формування цілісної особистості у єдності її когнітивних і особистісних рис, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей школяра. А

в основі традиційного навчання — предметна парадигма, відповідно до якої головною метою навчання є озброєння учнів системою знань, умінь і навичок. Технології традиційного навчання не передбачають цілеспрямованого розвитку особистості, хоча певні особистісні риси можуть розвиватися [1].

С. Іванова акцентує, що за особистісно орієнтованого навчання свобода вибору стає одним з дидактичних принципів. Ця свобода стосується насамперед вибору власної траєкторії навчання, а отже, вибору освітніх програм, курсів, викладача. Освітня програма не повинна стримувати розвиток особистості, обмежувати її право на успіх, ставити нереальні вимоги, що зумовлюватиме постійні невдачі. Атмосфера свободи науки характеризується тим, що студенти вільно обговорюють проблеми, не бояться робити помилки, співпрацюють у навчанні, бачать у викладачеві джерело досвіду, знань, старшого члена групи [2, с. 48].

Серед праць, присвячених вивченню поняття гендерної культури, особливу цінність для нашого наукового пошуку становлять дослідження П. Терзі. Він дає визначення гендерної культури та виявляє основні її компоненти.

Гендерна культура (за П. Терзі) — це індивідуальна характеристика особистості, як особливий спосіб оформлення нею своєї життєдіяльності, зумовлений прагненням до максимальної реалізації своїх сил і здібностей як представника певної соціальної статі, що виявляється через комплекс відповідних інтелектуальних, ціннісно-змістових і поведінкових характеристик, заснованих на знанні основ гендерної теорії, розвитку духовних потреб, інтересів і смаків, що визначають вибір адекватної стратегії гендерної ідентичності, засвоєнні цінностей, норм і правил статево-рольової поведінки в соціальній, професійній і побутовій сферах життєдіяльності, що відповідає принципам гендерної рівності і демократії [4, с. 60].

П. Терзі виділяє три основні компоненти гендерної культури:

- *когнітивний* (знання основних термінів та понять, наявність знань про розподіл гендерних ролей та основні гендерні стереотипи у контексті історії та сучасності, знання основних теорій гендеру, розуміння процесу формування гендерної ідентичності);
- *аксіологічний* (розуміння і визнання доцільності ідей гендерної рівності, уникнення реалізації застарілих гендерних стереотипів, позитивне сприйняття себе, своєї статі та гендеру, орієнтація на самовдосконалення);
- *дієво-практичний* (гендерна толерантність, повага до людини незалежно від її гендерної ідентичності, боротьба із стереотипами суспільства) [3, с. 61].

Однак процес підготовки вчителя біології вирізняється власною специфікою і повинен брати до уваги такі особливості:

- викладання професійних дисциплін превалює над викладанням гуманітарних;
- зорієнтованість на емпіричний шлях здобуття знань;
- зорієнтованість викладання спеціальних дисциплін лише на теоретичний аспект, без демонстрації їх зв'язку із суспільством.

З метою діагностування рівня сформованості гендерної культури студентів 5-го курсу біологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка було проведено анкетування. Зміст запитань анкети умовно можна поділити на три блоки:

- блок I – запитання щодо поняття гендеру;
- блок II – запитання щодо рівня стереотипізованості мислення;
- блок III – запитання щодо гендерної соціалізації у процесі освіти та взаємодії із соціумом.

Запитання першого блоку головно були спрямовані на діагностування рівня сформованості когнітивного компонента гендерної культури, другого блоку — аксіологічного, третього блоку — дієво-практичного компонента. Після заповнення анкет студентам було запропоновано прослухати ознайомлювальну лекцію про основні поняття гендерної теорії та принципи гендерної рівності. Після лекції студенти повторно відповідали на запитання анкет. За підсумками опитування отримано результати, що засвідчили:

- низький рівень гендерної культури студентів за всіма трьома компонентами;
- низький рівень мотивації студентів щодо вивчення гендерної проблематики;
- підвищення рівня сформованості когнітивного компонента гендерної культури після проведеної нами лекції на тему «Гендер. Теорія гендеру. Гендерна рівність»;
- незмінність рівнів аксіологічного та практичного компонентів гендерної культури.

Останні два результати, на нашу думку, свідчать про неможливість ефективної підготовки майбутнього вчителя біології до формування гендерної культури школярів відповідно до традиційної моделі освіти. Пошук методологічного апарату, оптимального для виконання поставленого перед нами завдання, веде до моделі особистісно орієнтованої освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз наукової літератури та власні наукові пошуки дають змогу зробити такі висновки:

- реалізація формування гендерної культури школярів неможливе без сформованості певного рівня цієї культури у майбутніх учителів;

- підготовка вчителів до формування гендерної культури школярів пов'язана з певними особливостями структури навчання на біологічному факультеті;
- ефективне формування гендерної культури студентів неможливе поза межами концепції особистісно орієнтованої освіти;
- формування гендерної культури студентів відповідно до концепції особистісно орієнтованої освіти вимагає введення у навчальний процес нових методів, засобів і форм навчання.

Детальніше вивчення цих форм, методів та засобів і стане перспективою подальших наукових пошуків.

1. Готовність майбутнього педагога до реалізації принципу особистісного підходу в освіті: теоретичний аспект / Л. О. Дубровська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2010. – Вип. 25. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sitimn/2010_25/gotovnist%20maubyt%20pedagoga.pdf
2. Особистісно-орієнтована освіта як чинник формування особистості майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі / С.О. Іванова // Вісн. Черкас. ун-ту. – 2009. – Вип. 148. – С. 47–50. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N148/N148p047-050.pdf
3. Технології гендерного виховання як основа набуття професійної компетентності сучасного педагога / О. В. Железняк // Наукові праці. – 2010. – Вип. 123. – С. 59–63. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc%5FGum/Npchdu/Pedagogics/2010_123/123-10.pdf
4. Філософсько-теоретичні основи особистісно орієнтованої освіти / С. І. Подмазін // Соціальна перспектива і регіональний розвиток: філософія, політика, соціологія. – 2007. – Вип. 2. – С. 17–25. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Spr/2007_2/podmazin.pdf

**THE PREPARATION OF THE FUTURE BIOLOGY TEACHER TO THE
FORMATION OF SCHOOL STUDENT'S GENDER CULTURE WITHIN
THE BOUNDS OF PERSONALLY ORIENTED EDUCATION CONCEPT****Galyna Synieoka**

*Ivan Franko Lviv National University
Tuhan-Baranovs'koho str. 7, 79005 Lviv, Ukraine*

On the basis of a literature analysis the main concepts of the research and main components of gender culture were cleared. The reasonability of the preparation of the future biology teacher to the formation of school student's gender culture within the bounds of personally oriented education concept was experimentally proved.

Key words: gender, gender culture, personally oriented education.

**ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ
К ФОРМИРОВАНИЮ ГЕНДЕРНОЙ КУЛЬТУРЫ ШКОЛЬНИКОВ
В РАМКАХ КОНЦЕПЦИИ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО
ОБРАЗОВАНИЯ****Галина Синеекая**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Туган-Барановского, 7, 79005 Львов, Украина*

На основе анализа литературных источников были выяснены основные понятия исследования и структура гендерной культуры. Экспериментально подтверждена целесообразность осуществления процесса подготовки будущего учителя биологии к формированию гендерной культуры школьников в рамках концепции лично ориентированного образования.

Ключевые слова: гендер, гендерная культура, лично ориентированное образование

Стаття надійшла до редколегії 11.02.2011

Прийнята до друку 10.03.2011